

Mishpitay Uziel
March 17, 1996

1) Conditional Kiddushin – how far can it be stretched?

משפטי ערויאל חלק ב אבן העזר סימן מד

סימן מד

(לאהרע סי' ל"ח)

— תנאי בטידושין —

בקונטרסכם הנכבד „מחברת קדושין על תנאי נמצא אני לבקשתכם, לפי שבהיותי בגולה, בשבתי על כסא הכבוד של הרבנות הראשית בעזביי סלוניקי הרגשתי את כל מרירותה של השאלה הזאת. לפני בתי דין הצדק שבגולה עוברים יום יום חיונות רגילים ומעציבים כאלו: אלמנות שכולות וגלמודות זקוקות ליבם שעקבותיהן של יבמיהן נעלמו: אלמנות חיות עוזבות מבעליהן. צעירות לימים שבעליהן

לכבוד הרבנים המובהקים מלאים זיו ומפיקים, יושבי על כסא ההוראה בקמיר קושטא יעיא העי"א;

רבנים נכבדים!

נעתר לבקשתכם החשובה לחוות דעתי בדבר תקנת עגונות אשר הואלתם לתקן על יסודות תורתנו הקדושה

בעלמו ואין עדות מסטיקה להתיירן מכבלי עגון, צובאות יום יום על פתחי בתי-הדין לבקש להן חוטשתן והיתרן מכבלי העגון. ומפי הרבנים היושבים על כסא ההוראה מתפרזה אנהו עמוקה מכאב לב סאין בידיהם להושיע. מצב יאוש זה גורר אחריו שמד או הפקרות גמורה לבושת.

בעמדי לפני שאלות כאלה הייתי שואל את עצמי בהשתוממות מרובה, ומי הוליד לנו מצב פרוץ זה של בגידה באשת נעוריו? תבאנה עובדות אלה ותספחנה על פניהם של פורקי עול ומפירי רת, תבאנה צעקות של אומללות אלה עשוקות בירי בעליהן ותפקחנה את עינינו לראות עד כמה חטאנו לעצמנו ולאחרים בפריקת עול של רתיות ויראת שמים.

ואם לתקן אנו באים, התקנה היותר טובה ומועילה היא: להשיב את עמנו אל התורה ואל התרבות היהודית המוסרית. אבל מה לעשות ואנחנו הרחקנו ללכת מאר והונחנו את הסגולה היקרה ורבת הערך בודון ובזלזולות לפי שלא נתננו הערך הראוי לקיומם של בתי התלמוד תורה, ולא התעוררנו בשעתו על הקלקלה הזאת של בתי ספר הורים הנפוצים בקרבנו, גוזלים נפשות בנינו ובנותינו והורסים באכזריות נוראה את הבית הישראלי. הפנה היחידה שבה מצאנו ענג ושלוח, נעימות ונחמה, ובו השתזרה והתקדמה תקות ישראל לגאולתו וחירותו המדינית והנפשית. הנתעורר אחרי כל זאתו התחיינה העצמות היבשות האלה? ה' אלקים אתה ידעת. אחרי ההקרמה הקצרה הזאת נבוא לעצם השאלה.

ביסוד התקנה איך שום מקום לחלוק. כי לא רק תקנת עגון כלומר התרת כבלי העגון המעיקים וממרדים את החיים של אותו האדם המרגיש את עצמו אסור בכבלים בלתי נפסקים לכל ימי חייו שנו כאן, אבל יש כאן עוד גורמים אחרים המחייבים אותנו למצוא תקנה כרי להציל בנות ישראל משמד או הפקרות לבשת, הממיטה חרפה על כל העם כלו. ולמען האמת מוכרחים אנו להגיד כי לא רק האשה היא העשוקה והעלובה, כי גם האנשים נמצאים במצב זה. מטבת הנשים המשחיתות דרכיהן, הורסות גררי הצניעות מבלי שיוכלו בעליהן להוכיח את אשמתן בגלוי, לאוסרם עליהם, ולחיות אתם בשלום גם כן לא יוכלו אחרי שבגרו בהם, ויש כאלה המורדות בעליהן ומתעקשות שלא לקבל גט וזוהו אחד הגורמים העיקריים המכריח את הבעל להרחיק נדוד ולהתעלם מאשתו למען הסדר ממנה, וכיון שאנו באים לתקן מוכרחים אנו לתקן את שניהם, בתקנות טובות מועילות ומיוסדות עפ"י הדין והאמת. אולם באיכות התקנה טרם

הנשואין בישראל קבלו תמיר אופי מיוחד של קדושה, ששכינת הקודש השרויה בהן מאחדת את שתי הנפשות למטרות נעלות ונשגבות: השארת צורתם הרוחנית, והלאומית, בנין בית נאמן בישראל בית ועד לחכמים ובית היוצר לדורות של חכמים וצדיקים גבורי הנפש והרוח, ספוגי התורה והתרבות היהודית, במוסריותה השלמה, משכן השלום והאהבה, הנעימות והענג לכל בית ישראל.

בבית ישראל נגלתה האשה היהודית אשת החיל, בכל הודת והררה, בצניעותה המצוינת, ובהתמסרותה המיוחדת במינה למשפחתה, לבעלה ולעמה. בבית הזה מצאו שתי הנפשות עזרה הדדית להשלמת תעודתם והשגת מטרות המשותפת בו, הרגישו ששון החיים ובו מצאו נעימות וענג אין סופי, מנוחה ושלות השקט מצד אחד, ועבודה פוריה ומוצלחת מצד שני. ואחרי כל זאת האפשר היה לתאר בגידה משפחתית? האפשר היה לאיש לבגוד בחברתו עזרתו ואשת בריתו? האפשר היה להזניח את ילדיו, אפילו לרבע, רחוקים ממנו או מאמו מתנחתו ואומנתו בחיים? ומי ילמד תורה ומוסר, ומי יגדלם ויחנכם בתרבות מוסרית של היהדות, ומי יעיר אותם בבקר לתפלה ולבית הספר? הכרה נפשית זאת קשרה את האיש בכבלי אהבה אל ביתו זו אשתו. ואת האשה אל בעלה, מגינה היחידי בחיים, חבר נאמן לתעודתה הלאומית ומורה לבניה בניו. לבד זאת הבגידה נחשבה תמיד לעון חמור, עון דתי ואנושי גם יחד, מוסר כליות פנימי אכל כעש את לבו של הבוגד ובושת פנים לזה בכל צעדיו את האיש אשר בגד בחברתו ואשת בריתו, בבית הנשואין באותה מנה שהאיש שמר את בריתו לאשת חיקו, כן שמרה האשה את נאמנותה לבעלה. ואם

קייט סעיף ו' ובא"ח ס"ק ס"ו) וכן פסקו שחייב לרפאותה ואפילו בחולי ארוך שאין לו קצבה. אין ראוי משום דרך ארץ לתת לה כתובתה ולהסתלק מרפואתה (אה"ע סי' ע"ט סעיף ג') וכדאי שמשום מדת דרך ארץ לא ראוי שהאשה תעזבו גלמוד במקרה של מחלה ותלך להנשא עם אחר. ואנו נקדם ונתקן תקנה הפוכה למרד יותר חייו של אומלל זה שנטרפה דעתו, או שנגע במחלה מסוכנת, לקחת ממנו עזרתו היחידית ולעזבו גלמוד בודד ונעזבו ברעתו אמנם קשה מאד לסבול מקרה זה, אבל היחס המשפחתי אינו מרשה אותה להפטר ממנו כשם שאין האב דשאי להסתלק במקרה כזה מלהטפל בכניו או הבנים באבותם.

ובמקום של מחלה מדבקת, אין שום ספק בדבר שכל הקרובים אל חולה כזה צריכים וחייבים לשמור על בריאותם ולהודיין בכל האמצעים הדרושים להגנה זאת, אבל להתרחק ממנו. אין זה מן הישר ולא מן הדין, ומספקני אם אשה נאמנה לבעלה חסכים לבגוד בו בשעת חליו ולעזבו מתמוגג ברעתו, ואם אמרו רז"ל שאם נעשה מוכה שחין כופין אותו להוציא אעפ"י שהיא רוצה לשבת עמו, זהו לטובתו של בעל. מפני שהיא מייקתו כשהוא מוכה שחין (עיין אה"ע סי' קנ"ד סעיף א') ובכל אופן הרי יש כאן תסנה שכופין אותו להוציא, אבל לומר שהנשואין יהיו קיימים דוקא בשעת האשר ובמקרה של טרוף דעת ומחלה יתבטלו, והאיש או האשה יתמוגג בענים ובמכאובם באין דואג למוזגם וכלכלה במחלתם אין הרעת יכולה להסכים, ואין זו תקנה אלא קלקלה שהיא מתנגדת לרוח התורה שדרכיה דרכי נועם, ולכן מתנגד אני להכניס דברים אלה בתור תנאי הנשואין. אבל בנוגע ליתר התנאים במקרה של סרוב לשמוע דין תורה או נסיעה, מהסס אני בדבר מטעמים שכתבתי לעיל, ורק במקרה של המרת הדת ובמקרה של יבוס וחליצה חושב אני שתקנה זאת היא מועילה וטובה מבינת תקנה, ועליהם אנו באים לדון מצדו ההלכותי.

קידושין לזמן.

שא"ל ראשונה שאנו צריכים לברר בגדון זה היא: אם לפי משפט הנשואין שבתורת ישראל יש מקום לנשואין זמניים שבכלות הזמן הקבוע לנשואיהם תצא האשה מבעלה בלא גט, או שהם בטלים מעיקרם בהיותם שלא כדרך וכהלכה.

האישות לפי השקפת ומצות ישראל צריכה להיות נצחית ומחולטת כי הנשואין בישראל אינם קשר הסכמי שבין הזוג הבא בברית הנשואין, אלא הם נעשים בגורת ומצות ההשגחה

נכנס לעומק הדין מצדו ההלכותי, צריכים אנו לדון על עצם התקנה. אם היא תקנה טובה ומועילה מצד עצמה. והנה בגדון שלפנינו שכת"ר רוצים להטיל תנאי בקידושין כדי להפקיע את הקדושין במקרה שהבעל ישים לדרך פעמיו בלי רשות אשתו או אפילו ברשותה, ויתמהמה שם שנים מספר, וכן אם לא ישמע לקול מורים בי"ד הצדק בחיוב מזונותיה, או במקרה של מחלה מדבקת וחולי הרוח, טובר אני לומר שאין זו תקנה אלא תקלה, לפי שעל ידי כך נועיל רק להתיר עגונות אחדות אבל לעמת זאת נרבה מאד מספר העזובות ומתירים לבגוד בנשותיהם בהיתר ובגלוי, ולעזבן כשאם הנפש ובהיתר נמור מבלי שירגישו שום בווה ומוסר כליות, כמו שנבאר:

א) לפי הדין הקיים היום, כל איש מרגיש חובה מוסרית בעצמו שלא לעזוב את אשתו בלי הספקת מזונותיה או משתדל לגרשה ולתת לה כתובתה המוטלת עליו, ואם ימצאו אנשים כאלה משוללים רגש אחריות אנושית, עכ"פ באופן גלוי מתבישים לעשות זאת ואימת המשפט רובצת עליהם תמיד ואוסרת עליהם לישא אשה אחרת, ויש גם כאלה והם הרוב שמתבישים לגרש, ומבקשים דרך השלום, אבל אחרי תקנה זאת, גם הטובים והמעולים ברצותם להפטר מנשותיהם יסעו שלא ברשותן או יתמהמהו יותר מומן התנאי או לא ישמעו לקול בי"ד ויתבטלו הקדושין ונמצא אי"כ שלא עשה שום חסא ועון כלפי אשתו אחרי שעל מנת כן השיאה.

ב) בתקנה זאת אנו מפסידים כתובתה של האשה ונמצאנו עוזרים לאנשי עולה ונותנים יד לפושעים למרד חיי נשותיהם ולא לשמוע לקול בי"ד כדי להפטר מחוב הכתובה המוטל עליו.

ג) בתקנה זאת הננו פושטים מעל הנשואין הצורה הנהדרה והקשר הבריא של קדושין נצחיים, ונותנים להם צורה פעוטה של קשר שותפי רעוע שגם בזמן קיומו מוטל הוא בספק של בטול, ונמשך מזה לתת להבנים יחס של בנים טבעיים כבני הפלגשים, ולא יחס של בנים משפחתיים הנולדים בקדושת הנשואין ומתיחסים לבית אבותיהם ביחוסים קדושים של שאר בשר וקדושת משפחה.

ביותר רע בעיני מאד להטיל תנאי זה גם במקרה של טרוף הרעת או מחלה מדבקת. מריה דאברהם! עד כמה גרתיק לכת, רבותינו הקרמונים ז"ל בהשקפתם הבהירה תקנו להיפך בשוטה שאסור לגרשה, כדי שתהיה חסות בעלה עליה לשמרה ממנהג הפקריות, ולפי תקנה האחרונה שאסור לגרש את אשתו בעל כרחה, חייב הבעל בכל חיובי ממון (ראה סי'

מסקנא: א. תנאי בנשואין מהני דק במקרה של המרת הדת או זיקת יבום. ובאופן שחובת הכתובה וכל תנאיה ישארו בתקפם גם אחרי בטול התנאים והקדושין.

ב. היתר תנאי זה זקוק לשבועה מצד המקדש שלא יתבטל תנאי זה לעולם בשום אופן של קדושין.

ג. כדי להנצל מחשש עדות בכתב צריך שתעודת תנאים אלה תתאשר בבי"ד של שלשה אחרי קבלת עדות בפניהם כדין.

ד. סדר התנאי ונוסחו: סמוך לגתנית הקדושין וכניסה לחופה יומין מסדר הקדושין החתן והכלה ושני עדים כשרים ובפניו יאמר המקדש בפני הכלה והעדים בדברים אלה: „אתם פו"פ הוו עלי עדים, שאני הולך לקדש לי לאשה כדת משה וישראל את פב"פ בתנאי זה: שאם אשאר ביהדותי כל ימי נשואי אתה, וכן אם אשאר אחרי זש"ק, או אפילו אם לא אשאר אחרי זש"ק ואחי הראויים ליבום ישמעו להוראות בי"ד ליבם או לחלוץ (במשך שנה ראשונה אחרי פטירת) את אשתי זאת. פב"פ, שאני הולך לקדשה לי לאשה, וכן אם אנדשנה בחיי, ובהיותי ביהדותי בג"פ כדמוי"ש. בתנאי זה תהיה אשתי זאת מקודשת לי והסבעת שאני נותן לה עתה יהיה לה לעולם לשם קדושין. ואם לא אשאר אחרי זש"ק, ואחי הראויים ליבם לא ישמעו להוראות בי"ד לחלוץ או ליבם במשך שנה הראשונה אחרי פטירתי ואם אמור את דתי לדת אחרת טרם שאגדש את אשתי זאת בג"פ כדמוי"ש, באופנים אלה יהיו הקדושין בטלים מעיקרם, והסבעת שאני מקדשה בו יהיה לה לשם מתנה. ואני נשבע בפניכם ע"ד המקב"ה וע"ד אשתי ועל דעתכם אתם לא לבטל תנאי זה ולא למחול אותו בשום אופן וגם לא לקדש את אשתי זאת בשום אופן של קדושין לא בכסף ולא בביאה, וגם אני פוסל בפניכם כל עדים אשר יעידו על קדושין אחרים שאקדש אשתי זאת בבטול תנאי זה. ועוד אני מפרש בפניכם שכל תנאי זה אינו מכוון אלא להציל את אשתי מכבלי העגון, אבל לא להפסידה או להחליש במה שהוא כל התחיבותי כלפי אשתי זאת בכל הנוגע לתשלומי דמי כתובתה עיקר ותוספת, ומזונות הבנים והבנות ונשואיהם, והרי אני מתחייב בקגו"ש ובכל אופן המועיל בדיני ישראל ובערכאות למלא את כל אשר יחייבו אותי בי"ד צדק בתשלומי הכתובה ומזונות הבנים ובנות

ונשואיהם בלתי שום טו"ם ופ"פ. והאשה המתקדשת לפב"פ זה אמרה בפנינו עדים הח"ם אני מקבלת הקידושין רק ע"פ תנאים אלה, ואם לא יתקיימו תהיה טבעת הקדושין נתון לי לשם מתנה. ואני נשבעת שלא לבטל תנאי זה לעולם, ולא להתקדש לא בכסף ולא בביאה לעולם, כי אם עפ"י תנאים אלו שיהיו שרירים קימים כל זמן נשואי עם פב"פ זה. ותיכף יחתמו החתן והכלה והעדים בשטר זה ובשעת הקדושין יאמר המקדש בפני העדים הנ"ל עפ"י התנאים והשבועה הכתובים בשטר הכתובה הרי את מקדשת לי בטבעת זו כדמוי"ש וכן תאמר היא בשעת קבלת קדושה עפ"י תנאים והשבועה הכתובים בשטר הכתובה אני מתקדשת לו לאשה כדמוי"ש... אחרי זאת יעמדו העדים לפני בי"ד ויעידו בפניהם, ובפני החתן והכלה על כל מה שנעשה לפניו ובי"ד יכתבו אשרתא זאת: במותב תלתא כחדא הוינא ואתו קדמנא הני סהדי פב"פ ופב"ב ואסהידו לנו באז"י פב"פ ואשתו פב"פ איך שפב"פ קדש את אשתו פב"פ הנ"ל קדושין על תנאי עפ"י התנאים המבוארים למעלה שנעשו כהלכה עפ"י דתה"ק ופב"פ האשה נתקדשה לפב"פ הנ"ל דק עפ"י תנאים המבוארים למעלה שנעשו כהלכה עפ"י דתה"ק ונשבעו שלא לבטל תנאי זה בשום אופן, ולא להתקדש זל"ו קידושין אחרים בכסף או בביאה בביטול תנאים אלו, ואחרי החקירה ודרישה כדן נמצאה עדותם מכוונת וגם העידו בפנינו על חתימת ידם, אשרנוהו וקימנוהו כדחזי. וכתבנו זאת להיות לראיה בידי האשה (פב"פ) הנ"ל לעת מצוא לידע ולהודיע שהקדושין והנשואין שקדש אותה הנ"ל... פה... יום... לח'... שנת... היה הכל על תנאי המפורש לעיל ואם יתבטל התנאי אזי ממילא בטלין הקדושין למפרע לענין זה שלא תצטרך לבטל או לחליצה, ותגבה כל סכומי כתובתה ותנאיה כדן מזונות הבנים והבנות ונשואיהם כמו שהתחייב הבעל בקגו"ש כתחז"ל, ובכל אופן המועיל ולראיה בעה"ח...

והיו דברי אלה להלכה ולא למעשה עד אשר יסכימו גדולי הדבנים וגאוני דורנו שבארץ ישראל ותפוצות הגולה ובלא זה הריני מבטל דברי לגמרי והיו כלא היו ואין בהם אלא ערך שלא משא ומתן בהלכה.

2) Response to Proposal of R' Toledano

עוזיאל חלק ב אבן העזר סימן מה

הופיע למראה עיני ספרו החשוב של הרה"ג הנכבד כמהור"ר יעקב משה טולידאנו יצ"ו דומ"ץ בעיר נא-אמון יע"א. ובין יתר תשובותיו ראיתי הצעתו החשובה לתקנת עגונות בצורה זו: שכל אדם שיקדש אשה יאמר בפירוש בשעת הקדושין שהוא מקדש אותה על דעת רבני בדה"צ שבעיר, שאם ימצאו שלא התנהג אתה כדין וכשורה שיהיה הכח בידם להפקיע קדושין אלה למפרע. ותנאי זה יהיה בשעת היחוד ובשבועה.
(ים הגדול חאה"ע סי' ע"ה).

לנפשותיהן ולפעמים גם עם בניהם בלי רגש של רחמים ואחריות לאשת חיקם ויוצאי ידיכם, ואלה מפני שבעליהן נמצאים בקצוי ארץ, מקום שאין בו בית דין לסדר גט. ותנאי חייהם הכלכליים מכריחים אותם להשאר בודדים ורחוקים ממשפחתם כל ימיהם, ואלה מסיבת זיקתן ליבום. ויבמיהן לא רוצות לחלוץ או שנמצאים במרחקים. ורבות ומרות הן תוצאות העגון ויאוש זה מכל הבחינות וחובה עלינו לחשוב ולהגות בשאלה זו.

בשאלה זו דנתי בארוכה בתשובתי על קונטרס תנאי בנשואין שפרסמו רבני קושטא והראיתי בראיות ברורות ונכוחות שאין ממש בתקנתם שהיא לדעתי קלקלה מרובה ולא תקנה. אולם בכל זאת אי אפשר להתעלם לגמרי משאלה מרה זו שאנו רואים יום יום צעירות רבות נשארות כאלמנות חיות כל ימיהן, אלה, מסבת רשעות בעליהן שעוזבים אותן

ולכן בראיתי הצעה זאת עינתי בה ומצאתי כי יש לה פנים מסבירות, כמו שנבאר להלן:

א. מקדש על דעת בית דין.

גרסינן בגמ' כ'ל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש. ואפקעינהו רבנן לקידושין מיניה (כתובות ג'). הלכתא זו שנראית כגורה בלא טעמא הסבירו אותנו רבותינו הקרמונים ואמרו: כל אדם כשהוא מקדש לו אשה, לעולם על רצון חכמים מקדשה, וכיון דאדעתיהו מקדש הרי זה כאומר ע"מ שירצה אבא שאם לא רצה אינה מקודשת, וכן פרשו הרמב"ן והרא"ה דין קרשקש וירא"ל והריטב"א (עין שטמ"ק לכתובות ד' ג'). ובוה פלטינן מחשש דאין אדם עושה בעילותיו בעילת זנות משום שהוא באמת רוצה שכל בעילותיו תהיינה בעילות אישות אלא דרבנן הם הפקיעו קדושו כיון שהוא תלה בהם (שם ד"ה התיינה).

דוק מינה במקום שהוא מפרש דבריו שתולה קידושו בדעת חכמים ורצונם, שאם לא ירצו בית דין בקיומם יהיו בטלים למפרע מהני תנאו. כדן מקדש על מנת שירצה אבא.

ולפי זה אין אנו צריכים לחזור על גלוי דעת זה בשעת היחוד ולחזקו בשבועה. דגלוי דעת כזה, שהוא עושה על דעת חכמים ושהוא מתקנת חכמים אינו עשוי להבטל, דומיא דמה שאמרו כל המקדש אדעתא דרבנן מקדש גם לקידושי ביאה, ואם זה אמרו במקדש סתם מכל שכן במפרש בשעת קידושו שהוא מקדש על דעת רצון חכמים אין לחוש שוב שמא בטל גלוי דעת זה, דמה שאמרו לידש ע"ת ובעל סתם חיישינן שמא בטל תנאו, הוא: משום שאין אדם עושה בעילותיו בעילת זנות (כתובות ע"ב) אבל בתולה קידושו ברעת בית דין הרי הוא עושה כל בעילותיו לשם אישות אלא שבית דין בטלו מעשיו ושוינהו בעילת זנות וכדאמרן. תדע שהרי שנינו: ע"מ שירצה אבא, רצה האב מקודשת; מת הבן מלמדין האב לומר שאיננו רוצה (קידושין מ"ג) וסתמא דמתניתין משמע, דאפילו כנס הבן נמי מלמדין האב לומר שאינו רוצה, ובמחאתו של האב מתבטלין הקידושין למפרע, ולא אמרינן שמא כשבעל אחולי אחליה לתנאיה, ואילו בקידשה על תנאי וכינסה סתם ס"ל לרב שמתבטל התנאי משום שאין אדם עושה בעילותיו בעילת זנות, וק"ל כותיהו (כתובות ע"ג ושר"ע אה"ע סי' ל"ח סעיף ל"ה). ומזה מוכרח לומר שדוקא בתנאי שתלוי בהמקדש עצמו הוא דאמרינן אחולי אחיל לתנאי כדי שלא תהיינה בעילותיו בעילת זנות, אבל תנאי שתלוי בדעת ורצון אחרים אין אנו אומרים שמא אחיל לתנאו, שהרי אינו עושה בעילותיו זנות אלא שרצון האב שתלה בדעתו הוא שמבטל קדושו. הלכך אפילו אם כינס סתם, על דעת

הקידושין הראשונים כינס וכמבאר בשטמ"ק.

ב. מקדש על מנת שירצה אבא.

ברם דבר זה צריך עיון וברור, שהרי בדין ע"מ שירצה האב פעם אחת נתקימו הקידושין, ושוב אין במחאתו לבטלם וכן פסקו הרמב"ם ומרן ז"ל: האומר לאשה הרי את מקודשת לי ע"מ שירצה אבא, ר"ל ע"מ שישתוק אבא כשישמע, לפיכך אם שמע ושתק חלו הקידושין מיד אפילו אם אמר בתר הכי לא. וכ"כ הר"ן (קדושין שם) רצה האב: דאמר אין, אעפ"י שחזר בו והולך ועומד וצוות, הרי זו מקודשת, דכל תנאי שהוא בקום ועשה, כל שנתקימו התנאים פעם אחת ר"י, (עין טור ובי"י סי' ל"ח). וגם בתנאי דשלא ימחה האב, משמע מדברי הרמב"ם שבשתיקתו אחרי שמעו מעשה הקידושין, נתקימו קידושין ואין יכול למחות שוב. שהרי כתב: ע"מ שלא ימחה אבא, שמע ומיחה אינה מקודשת וכו', מת הבן ואח"כ שמע האב מלמדין האב שיאמר איני רוצה וכו' (ה' אישות פ"ז ה"א), משמע שאם שמע האב בחיי הבן ולא מיחה שוב אינו יכול למחות שהרי בשתיקתו אחרי ששמע מעשה הקידושין, נתקיים התנאי ונתקימו גם הקידושין.

ברם לפי"ז קשה רמאי אהני טעם כ'ל המקדש אדעתא דרבנן מקדש להפקיע קידושין ולשויה בעילותיו בעילות זנות, והא כיון ששתק פעם אחת תו לא אהניא מחאתם לבטל הקידושין? והנה מרן ז"ל סובר, דבאומר ע"מ שלא ימחה, כל זמן שמיחה נתבטל התנאי אפילו נתרצה בשעת שמיעה (אה"ע סי' ל"ח סעי' י') ולדעתו שפיר מתפרשת הגמ' במ"ש כל המקדש אדעתא דרבנן מקדש ושוינהו רבנן בעילותיו בעי"ז. דכל המקדש הרי הוא כאומר ע"מ שלא ימחו רבנן, וכל זמן שימחו מתבטלים הקידושין מכה התנאי, אבל להרמב"ם ודעימיה קשה כ"ל. ואפשר לומר שהם מפרשים מ"ש המקדש אדעתא דרבנן, הרי הוא כאומר ע"מ שלא ימחו, ומה ששתקו אינה חשובה הסכמה דידיעתם של חכמים בקידושין אלה אינה אלא בשעה שידעו הריעותא שיש בהם או בסבות הנמשכות מהם. ויותר נכון לומר לע"ד דמטעם דמקדש אדעתא דרבנן נעשה כאומר עד שלא ימחו לעולם, זאת אומרת: דבכל שעה שימחו גם אחרי שידעו ושתקו תיהני מחאתם לבטל הקידושין ובכגון זה תנאו קיים וכדכ' הר"ן (קידושין פ' האומר) ואם קבע זמן הכל כמו שקבע, הלכך המקדש ע"ד חכמים דהוי כאלו אומר: שכל זמן שלא רצו או שימחו בנשואין אלה יתבטלו הקידושין תנאו קיים, ומינה נלמד במכל שכן כשפרש דבריו בשעת הקידושין ואמר: שכל זמן שירצו לבטלם יתבטלו קידושו אין הוא עושה בעילותיו בעילות זנות ואין מקום

שיסמכו. ודבריו נכונים וברורים לעיד (ע' לעיל סי' מ"ד, א.).

על כל פנים מהאמור למדנו שהמקדש לזמן אין בדבריו כלום ואשתו מקודשת לו לעולם ולא נפקא ממנו בגט. וא"כ קשה שגם המקדש ע"מ שירצה או שלא ימחה אבא תהיה מקודשת לעולם. דכך לי זמן של שלשים יום או זמן דלכשירצה אבא, וראיתי בשע"מ שכתב לחלק: דמתנה ע"מ שלא תזדקק ליבם מהני תנאו לדעת התה"ד משום דכשנפלה ליבום בטלו הקידושין למפרע, מכח התנאי, ומהני תנאו שכן הדין דקידושין על תנאי הוי קידושין כל זמן שלא נתבטל התנאי, ובבטולו בטלו הקידושין. אבל במקדש לאחר שלשים יום דבריו בטלים שאין קנין דמים בקידושין עכ"ל. ודבריו נכונים מאד לעיד ומתניתין דע"מ שירצה אבא מסייעת ליה וכדאמרן, ומעתה נשוב לנדון וידן. מהאמור מתברר: שהמקדש ע"מ שירצה אבא או ע"מ שלא ימחו בי"ד ואימתי שימחו יתבטלו הקידושין למפרע דבריו קיימים, ואין בזה משום בעילת זנות הואיל ואין הוא מבטל הקידושין אלא בית דין עושים זאת דומיא דמי"ש הרמב"ן והריסב"א ודעימיהו בפירושה למ"ש בגמ' כל המקדש אדעתא דרבנן מקדש ושניה רבנן בעילותיו בעילות זנות. ומה יוצא שמתר לנו לתקן תקנה זו שכל המקדש יפרש בדבריו ויחזק את זה בשבועה שהוא מקדש על דעת בית דין שבעירו וכל זמן שימחו יתבטלו קידושיו למפרע.

זוהו הוא מעיקר הדין. אולם בעצם התקנה מוצא אני לעיד דלא נכון יהיה לתקן לפי הצעת הרה"ג הרימ"ט יצ"ו שאם ימצאו שלא יתנהג אחד כדן וכשורה שיהיה הכח בידם להפקיע קידושיו אלה. תקנה זו לא נכונה מכמה טעמים:

א) שכבר הודענו שמה שמועיל תנאי זה הוא משום שהוא עצמו אינו מבטל קידושיו. ואם נתלה תנאי זה בהנהגה שלא כדן וכשורה מצדו, נמצא שהוא הגורם לכך ובמעשיו אלה הוא גורם לבטול הקידושין ולעשות את בעילותיו בעילות זנות.

ב) בתקנה זו הננו נותנים יד לפושעים שכל אדם שירצה להשתחרר מאשתו יתנהג אתה שלא כדן וכשורה. כדי שבית דין יבטלו קידושיו, ובוה יפטר גם משלומי כתובתה. שאם אין קידושין כתובה מנין.

ג) לשון זה דשלא התנהג אתה כדן וכשורה הוא גמיש מאד. וכל בי"ד יכול לפרשו כרצונו ואם באנו לתקן צריך לדקדק בדבר שלא תהיה התקנה לקלקלה, כדי שלא תהפך תקנה זו להביא הפקרות בחיי המשפחה ולהוציא נשים ענוגות.

לחוש שבטל תנאו. ואפשר לומר גם שאינו מועיל ביטול תנאו כיון שתלוי בדעת אחרים ולטובת אחרים שהיא אשתו, דומיא למאי דאמרין בדין נדרים: שהנודר ע"ד חברו אין מתירין לו, אא"כ הודיעו לאותו שנדר על דעתו בשביל טובה שעשה לו, כמו משה שנדר ע"ד יתרו בשביל שהשיא לו אשה (יז"ד סי' רכ"ח סעיף ב'), והשיך (שם סי' ל"ט) כתב: דנודר ע"ד חברו אין מתירין לו אלא מדעת ורצון חברו, ועוד כתב דכל שהנודר קבל טובה מחברו אפילו אם הוא הדייר את עצמו מדעתו, אין מתירין לו אלא מדעת ורצון חברו לכר"ע. ולפי"ן יש לומר דומיא דהכי דהתנהג לאשתו בשעת הקידושין לסובתה משום שקבל טובה ממנה שהיא נשאת לו, אדעתא דהכי נשאת לו, ואין בידו לבטל תנאו זה ואז לא תהיה לו התרה בלי דעת אשתו וכלי דעת בי"ד כדן נדר ע"ד רבים שאין לו התרה בלא דעתם (שם סעיף כ"א).

ג. מקדש לזמן.

ועדיין יש מקום עיון בהלכה זו. מדין מקדש לזמן שהרי באומר עד שלא ימחה האב הוי כמקדש לזמן. כלומר: שהקידושין יהיו קיימים כל זמן שלא ימחה האב, ובשעה שימחה יתבטלו הקידושין. ובמקדש לזמן פשיטא לן דהיא מקודשת לעולם, דגרסינן התם אמר לאשה היום את אשתו ולמחר אי את אשתי מי נפקא בלא גט? וכתב הר"ן בשם הרשב"א: שדבר זה הוא מוסכם לדברי הכל, דגם לאבי דקדושת הגוף פקעה בכדי, מודה בקידושי אשה דלא פקעי בכדי, וטעמא דמילתא: דכל קנין לזמן אינו קנין הגוף אלא קנין דמים וקנין דמים באשה לא אשכחן הלכך הרי היא מקודשת וכמ"ש בירושלמי: מה בין הקדש ומה בין אשה, מצינו הקדש יוצא בלא פדיון ולא מצינו אשה יוצאת בלא גט (קידושין פ"ג ה"א) ומכאן למדנו שאין תנאי זמן חל בקידושין ואם קרשה לזמן תפסי הקידושין. (ר"ן נדרים כ"ט, ועי"ע ר"ן קידושין ר"פ האומר) ודין זה פסקו רמ"א להלכה וכתב: המקדש אשה לשלשים יום מקודשת לעולם (אה"ע סי' מ' ס"א). ומכאן תמיה לי טובא על מרן החבי"ב ז"ל דנסתפק בזה ופשיט שהיא מקודשת רק לשלשים יום ואחרי זמן זה יוצאת בלא גט ולא עוד אלא שגם אם נפלה ליבום בתוך שלשים יום, ככלות השלשים יום נפטרת מזיקת יבום שחל עליה בתוך שלשים. ודבריו תמוהים ונסתרים מסוגין דנדרים והירושלמי ומפסק רמ"א. וכן תמה (הבאה"ט סי' ל"ח ס"ק א').

וְחֻזִי הוּיָת לְשֹׁאֵב דְדָדִי לִי בְתַעְלוּמוֹת לֵב אַהֲרָע חִי"א ס' א' וְחֻגִי ס' מ"א דְנִשָּׂא וְנָתַן כַּחֲמָה בְהוֹרָאָה זֹו שֶׁל הַכֹּהֲנִיג וְזֹו הַלְכָה הָעֵלָה שְׁדַבְרֵי הַכֹּהֲנִיג אֵינן לָהֶם עַל מֵה

פבית בעליהן ללא כל סבה צודקת. לזאת אני מוצא להגביל תקנה זו בשני תנאים:

א) בתנאי עגון, כלומר: במקום שיראו בייד בקיום הקדושין, עגון האיש או האשה שאין להם תקנה בגט.

ב) שביטול הנשואין לא יעשה אלא על ידי החלטת בייד מועצת הרבנות הראשית בירושלם ואחרי זמן של לא פחות משנה אחת מוזן ששאלה זו תעמוד לפני בית דין, ובסדר זה: הצד המעונין יגיש תביעתו לפני בית דין שבעירו ואם ימצא בייד זה לנכון להודקק לטענותיו יפרסם בעתונות המקומית תביעה זו ויתן ארכא של שלשה חדשים להצד השני להגיש טענותיהם לקיום הקידושין. אחרי זמן זה, אם לא תובא לפניהם טענה צודקת ויחליטו לבטל הנשואין, יעברו את החלטתם לבייד המחוזי שבמדינתם; בייד זה טרם גשתו לדון בשאלה זו יפרסמו בעתונות החלטת בייד הראשון בנתינת ארכא נוספת של עוד שלשה חדשים מיום שתגיע שאלה זו לידם, ואחרי הדיון אם יחליטו לבטול הנשואין יעבירו את החלטתם לאשור לבית דין מועצת הרבנות הראשית בירושלם ומועצת הרבנות תתן עוד ארכא של ששה חדשים באופן שבטול הקדושין לא יעשה לפני שנה אחת מיום שתעמוד שאלה זו לפני בית דין.

עפ"י כל ההגבלות האלה אני מנסח תנאי הקידושין בנוסח זה:

הרי את מקודשת לי בטבעת זו כדמויי עד שלא ימחו בחיי ואחרי מותי בייד שבעיר זו בהסכמת בית דין המחוז

או המדינה ובתחלת מועצת ונשיאי הרבנות הראשית של כיסת ישראל בירושלם, ומסבה מזכרת של עיגון, וכן יכתבו בכתובה: הוי לי לאינתו כדת משה וישראל עד שלא ימחו וכו' וכנ"ד בנוסח הקידושין ובסוף הכתובה יוסיפו לכתוב וכל תנאי כתובה אלה ותנאי בייד ותקנות הירושה, אני מתחייב בהם בשעבוד כל נכסי דקנינא ודאקני וכו', גם במקרה שימחו בית דין כנ"ל ולא אפטר מהם אלא באותם התנאים שהאשה מפסדת כתובתה ותנאיה עפ"י דין תורת משה וישראל. וקנינא מיד החתן הנז' וכו' וגם נשבע בשבועה חמורה לטובת אשתו ועל דעתה ועל דעת בית דין שבעיר זו ובית דין שבנשיאות הרבנות הראשית לכנסת ישראל בירושלם לאשר ולקיים את כל הכתוב בשטר כתובה דנא ושלא לבטל תנאי הקידושין הנ"ל וקבל עליו לפסול כל עדות לביטול תנאי זה ושלא יועיל בטולו בשום אופן, והכל דלא וכו' ככל נוסחי הכתובות.

כל דברי אלה אין להם אלא ערך של הצעה ובסיס למשא ומתן של הלכה, כי שאלה כזו אינה נדונית על ידי בית דין יחידי של עיר או אפילו של מדינה ממדינות ישראל. וגם אם תהיה מוסכמת מבחינה הלכותית כביעותא בכותחא אין ליחיד ולא לקהל לדון ולהורות בה אלא אחרי הסכמת קהלות מרכזיות וחשובות מישראל, והכנסתה בסידור הנשואין. וכל דברי אלה נאמרו כדי להעלות שאלה זו על הפרק להפוך בה ולהפוך בה כדי למצוא תקנה ראויה ורצויה מסכמת לדין ולהלכה ולהציל בנות ישראל מעגון שעגונן גורם לקלקלות מרובות מאד והי' יגדור פרצות עמנו ויורנו מתורתו נפלאות אמן.